

บทที่ 4

ประวัติศาสตร์ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น
อำเภอบางพลี

บทที่ ๔

ประวัติศาสตร์ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นอำเภอบางพลี

๔.๑ ประวัติศาสตร์ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นอำเภอบางพลี

อำเภอบางพลีเป็นอำเภอที่ตั้งในลำดับที่ ๓ ของจังหวัดสมุทรปราการ อำเภอบางพลี แม้จะ ไม่มีชัยภูมิที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ เช่นอำเภอพระประแดงและอำเภอเมืองสมุทรปราการ แต่ก็ เป็นอำเภอที่มีความเป็นมาเก่าแก่ และเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีข้อสันนิษฐาน ๒ ประเด็น ซึ่งกล่าวในลำดับต่อไป นอกจากนี้อำเภอบางพลียังมีวัดที่สำคัญ ๆ หลายแห่ง และเป็น อำเภอที่มีพระนอน (พระพุทธรูปศิลาไสยาสน์) ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ประดิษฐานอยู่ด้วย ในด้าน ภูมิศาสตร์ บางพลีเป็นอำเภอที่อุดมด้วยลอบบัวจำนวนมากมาจนเป็นบ่อเกิดของประเพณีรับบัวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในปัจจุบัน

อำเภอบางพลียังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกมาก ซึ่งในบทนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมประวัติความเป็นมา สภาพแวดล้อม ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบางพลีในอดีต ตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ โดยข้อมูลส่วนใหญ่ได้รับความร่วมมือจากศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบางพลี และจากการสัมภาษณ์บุคคล ในท้องถิ่น

ประวัติศาสตร์อำเภอบางพลี

คำว่า “บางพลี” เป็นชื่อดำบลและอำเภอ ๒ แห่งในประเทศไทย คือ ดำบลบางพลีใน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และอำเภอบางพลี ในจังหวัดสมุทรปราการ สำหรับกำเนิด ของคำว่า “บางพลี” ที่เป็นชื่ออำเภอในจังหวัดสมุทรปราการนั้น เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในประวัติ ศาสตร์เป็นสองนัย คือ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๔๑^{*} ในสมัยรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ขุดลอกคลองตำโรงขึ้นและได้พบเทวรูปสำริด ๒ องค์ ที่คลองพันนาง มีจารึกชื่อว่า “พญาแสนดา” กับ “บาทสังขรณ์” หรือ “มหาสังขรณ์” จึงได้จัดพิธีทำบัตรพลีบวงสร้างสังวายุเทวรูปนั้น สถานที่นั้น จึงเรียกว่า “บัตรพลี” นานๆ เข้าเลยเพี้ยนเป็น “บางพลี” สำหรับเทวรูปสำริดทั้ง ๒ องค์ นั้น สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ โปรดเกล้าฯ ให้นำไปไว้ที่ศาลเจ้าเมืองพระประแดง ต่อมาราว พ.ศ. ๒๑๑๘ ขณะนั้นกรุงศรีอยุธยาอ่อนแอ ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า พระยาละแวก เจ้าเมืองเขมร คือโอกาสมา กวาดค้อนชาวพระประแดงไปไว้เมืองเขมร และนำเทวรูปทั้ง ๒ องค์ ไปด้วย

* ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (ม.ป.ป.). ประวัติศาสตร์อำเภอบางพลี. (เอกสาร). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ส่วนข้อสันนิษฐานของคำว่า “บางพลี” อีกประเด็นหนึ่ง กล่าวกันว่าเมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๖^{*} ๗เด็จพระนเรศวรมหาราช ได้ยกทัพขับไล่ข้าศึกมาทางทิศตะวันออกของกรุงศรีอยุธยา มาถึงยังตำบลหนึ่ง ซึ่งยังไม่ปรากฏนาม ณ ที่แห่งนั้น พระองค์สั่งให้หยุดทัพพักไพร่พล และในช่วงเวลาพักนั้นพระองค์ได้ประหารชีวิตทหารคนหนึ่งทีลศทรยศต่อพระองค์ แต่ก่อนที่จะทำพิธีประหาร พระองค์ได้ทำพิธีกรรมบวงสรวง ปลูกสร้างศาลเทีชงดา พร้อมทั้งเครื่องเช่นสังเวทประคณีและทรงตั้งจิตอธิษฐานต่อเทวาอารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายว่า ถ้าพระองค์มีบุญญาธิการ สามารถปกครองไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินให้มีความสุข ความร่มเย็นแล้ว ขอให้พระองค์มีชัยชนะแก่อริราชศัตรูทั้งหมด แล้วจึงได้ประหารชีวิตทหารทรยศผู้นั้น ส่วนการศึกสงครามในกรณีนั้น พระองค์ก็ประดาชัยชนะอย่างเด็ดขาด สถานที่ที่พระองค์ทรงกระทำพิธีปลีกรรมบวงสรวงแห่งนั้น ชาวบ้านจึงเรียกชื่อว่า “บางพลี”

จากหลักฐานและคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ชาวบางพลีเล่าสืบกันว่า เดิมบางพลีมีผู้น้อย เพราะการประกอบอาชีพทำได้ลำบาก ต้องอาศัยขุดบ่อเลี้ยงปลาเป็นอาชีพหลัก อาชีพอื่นไม่มี ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ (ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๖๗-๒๓๙๔) มีชาวบางพญาแพรท ลำโพง บางกระสอบ บางกอ ดลอดคนชาวพระประแดง ใ้คืออพยพเข้ามาทำนาควมริมคลองลำโพงกันประปราย ส่วนประชาชนที่อยู่บางพลีแต่เดิมนั้นมีอยู่ ๓ พวก คือ ไทย รามอญ และลาว (ชาวลาว มีเจ้าหมื่นบุครเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทร์เป็นหัวหน้า ได้พาบริวาร มาตั้งถิ่นฐานที่บางพลี ราว พ.ศ. ๒๓๗๒ เนื่องจากไทยสามารถปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทร์ได้สำเร็จ จึงได้กวาดคือนชาวลาวมาเป็นเชลย) ส่วนพวกรามอญนั้น ก็อพยพเข้ามาอาศัยอยู่แถวบางแก้ว ชาวมอญที่มาอยู่ที่บางแก้วนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “มอญใหม่” ซึ่งกระจัดกระจายมาจากเมืองพระประแดงนั่นเอง (มีเชื้อสายของชาวมอญพระประแดงคนหนึ่งชื่อ นายจำปา ลีลพลี ได้เป็นนายอำเภอบางพลี คนที่ ๓) ทั้งชาวไทย รามอญ และลาว ต่างประกอบอาชีพคล้าย ๆ กัน คือ ขุดบ่อเลี้ยงปลาและทำนา ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บางพลีภายหลังชาติอื่น (มีพวกแค้จิวและไหหลำ ส่วนสเกี้ยนมีน้อย) โดยเข้ามาประกอบอาชีพค้าขายเป็นคนกลาง

สำหรับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบางพลีในอดีตนั้น ถ้าหากมาก เนื่องจากต้องลงแรงบุกเบิกป่าหญ้าให้เป็นนา นาที่ทำเป็นน่าน้ำฝน จึงต้องรีบทำไ้ทันฤดูกาล ในสมัยก่อนชาวนาจะปลูกโรงนาอยู่ หลังคาโรงนามุงด้วยจาก ปลูกชั้นเดียวเนื่องจากทั้งคนและควายจะนอนอยู่ในโรงนาเดียวกัน เพราะมีฝูงชุมมาก เวลาเย็นต้องก่อไฟสุมควัน ไ้ถุ้งมั่วด้วยค้อนควายเข้าโรงนา ปิดประตูไม่ให้ฝูงเข้า

* ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบางพลี, (ม.ป.ป.), เรื่องเดิม.(เอกสาร), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

สำหรับชาวนามาจากบางหว้าแพรก ลำโโรง บางกระสอบ รยเวลาให้ข้าวแก่พ่อที่จะเก็บเกี่ยว ได้จึงจะ
กลับมาที่บางพลี (ซึ่งเป็นบ่อเกิดของประเพณีรับบัว) คั้งนั้น เมื่อหมคนหน้าโรงนาหลายแห่งจึงถูกทิ้ง
ร้าง บางแห่งเหลือคนเฝ้าควายเพียงคนเดียวหรือ ไม่มีจ้างคนอื่นเลี้ยง (แต่ที่บ้านจะมีฝูงควาย ๕-๖ ตัว)
ผู้คนจึงไม่เคียดคักเช่นหน้าทำนาและจากบทกลอนของสุนทรภู่ ที่เดินทางผ่านคลองทับนาง เมื่อ พ.ศ.
๒๕๓๐ อธิบายชีวิตชาวนาที่บางพลีได้เป็นอย่างดีว่า

“ถึงทับนางวังเวงฤดูทิวลิป เห็นแต่ทับชาวนาที่อาศัย
นางชานาก็ไม่น่าจะชื่นใจ คราบซีไศลคร่ำครำดังทาคราม”

ส่วนสาเหตุที่ชาวบางหว้าแพรก ลำโโรง บางกระสอบ บางชอ และพระประแดง ต้อง
อพยพกลับบ้านส่วนของคนหลังจากปักค่านาเสร็จเรียบร้อยแล้ว สาเหตุหนึ่งก็คือ เมื่อถึงฤดูแล้งน้ำใน
คลองลำโโรงแห้ง น้ำทะเลจึงไหลเข้ามาแทน ทำให้น้ำในคลองลำโโรงกลายเป็นน้ำเค็มตลอดฤดู ปลา
น้ำจืดและสัตว์น้ำอื่น ๆ คาชหมด ผู้คนและสัตว์เลี้ยงไม่มีน้ำจืดสำหรับดื่มและใช้อย่างเพียงพอรวมทั้ง
อาหารกรกินคงอดคัดไปคัวย เนื่องจากดินที่บางพลีเค็ม ปลูกไม้ผล อาทิ ฝรั่ง มะพร้าว มะม่วง
ไม่ได้เลย ปลูกกล้วยได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

วัดและโบราณสถาน

วัดบางพลีใหญ่ใน

วัดบางพลีใหญ่ใน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดสมุทรปราการ วัดนี้อยูริมคลอง
ลำโโรงห่างจากประตูน้ำลำโโรงประมาณ ๑๓ กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๔๐ ไร่ การคมนาคมจา
กรุงเทพหรือจังหวัดอื่นมายังวัดบางพลีใน สะดวกสบายมากด้วยทางรถยนต์และทางเรือ ทางรถยนต์
ขึ้นเข้าทางถนนสายบางนา-ตราด ประมาณกิโลเมตรที่ ๑๒ ข้ามสะพานคลองชวดลากข้าว แล้วจะมีทาง
เลี้ยวเข้าสู่อำเภอบางพลี ทางด้านขวามือประมาณ ๓ กิโลเมตรครึ่งก็จะถึงวัด อีกทางหนึ่งเข้าทางถนน
สายเทพารักษ์ ข้างสถานีตำรวจภูธรลำโโรงเหนือ ประมาณ ๑๓ กิโลเมตรก็ถึงวัด ส่วนทางเรือก็มีเรือ
โดยสารที่ท่าเรือลำโโรง มีเรือโดยสารออกทุกระยะประมาณ ๓๐ นาทีเรือก็จะถึงวัดบางพลีใหญ่ใน

วัดบางพลีใหญ่ใน เดิมชื่อ วัดพลับพลาไชยชนะสงคราม* ชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง
เรียกวัดนี้ว่า วัดใหญ่ หรือวัดหลวงท้อโต ทางประวัติศาสตร์จากโบราณคดีจารึกสืบต่อกันแต่ครั้งโบราณ

* อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. (ม.ป.ป.). วัดบางพลีใหญ่ใน. (แผ่นพับ). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

กล่าวว่า วัดนี้สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนเรศวร ได้ทรงกอบกู้อิสรภาพสู่ความเป็นไทยอีกครั้งหนึ่ง พระองค์ทรงกระทำสงครามและได้มีชัยชนะแก่พม่าหลายต่อหลายครั้ง จนอาณาเขตของประเทศไทยขยายออกไปอีกอย่างกว้างขวาง

ณ ครั้งหนึ่งพระองค์ทรงขาดรากองทัพ ขับไล่ข้าศึกมาทางทิศตะวันออกของกรุงศรีอยุธยา มาถึงยังตำบลหนึ่งซึ่งไม่ปรากฏนามและ ณ ที่แห่งนี้ พระองค์ได้ทรงสั่งให้หยุดทัพพักไพร่พล และได้ทรงทำพิธีกรรมบวงสรวงหาฤกษ์ยามอันเป็นนิมิตตามคำรับพิชัยสงคราม ก่อนที่จะขาดราทัพขับไล่กวาดล้างข้าศึกและศัตรูต่อไปการทำพิธีกรรมบวงสรวงนี้ตามประเพณีโบราณมีการปลุกเสกเพียงคาพร้อมทั้งเครื่องเช่นสังเวชประคामी ข้าวดอก ดอกไม้ กล้วยไม้ กล้วยไม้ กล้วยไม้ ขนหมักขาว ขนหมักแดง และอื่น ๆ พร้อมทั้งอัญเชิญพระแสงปืน พระแสงดาบ และสรรพาวุธบรรดามี เพื่อเข้าในพิธีกรรมบวงสรวงนี้ พร้อมทั้งตั้งตั้งจะอธิษฐานต่อเทวาอารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย “ถ้าหากพระองค์ยังมีบุญญาธิการปกครองไพร่ฟ้าประชาชน พร้อมทั้งบ้านเมืองให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขแล้ว ขอให้พระองค์จงมีชัยชนะต่ออริราชศัตรูทั้งหมด” ครั้นเมื่อพระองค์ทรงกรีธาทัพรบได้ชัยชนะแล้ว ก็ทรงขาดราทัพกลับสู่กรุงศรีอยุธยา ขอนผ่านกลับมาทางเดิมที่พระองค์ได้ทรงกระทำพิธีบวงสรวงนั้น และทรงโปรดให้สร้างพลับพลาชัยขึ้นไว้เป็นอนุสรณ์ในชัยชนะของพระองค์และทรงขนานนามว่า “พลับพลาชัยชนะสงคราม” ครั้นต่อมาชาวบ้านในละแวกแถวนั้นได้ร่วมกันสร้างวัดขึ้นที่พลับพลาแห่งนี้และเรียกวัดที่สร้างขึ้นนี้ว่า “วัดพลับพลาชัยชนะสงคราม”

ส่วนชื่อของตำบลนั้นได้ชื่อว่า “บางพลี” ก็เพราะที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ทรงทำพิธีกรรมบวงสรวงนั่นเอง ดังนั้นประชาชนทั้งหลายจึงเรียกว่าบางพลี และวัดพลับพลาชัยชนะสงครามก็ถูกเรียกตามตำบลนั้นอีกว่า “วัดบางพลี” ซึ่งชื่อนี้ประชาชนนิยมเรียกกันมากกว่าชื่อเดิม แต่เนื่องจากต่อมาได้มีการสร้างวัดขึ้นอีกทางด้านนอก เรียกกันว่าวัดบางพลีใหญ่กลาง ส่วนวัดพลับพลาชัยชนะสงครามเป็นวัดที่อยู่ทางด้านมีอาณาเขตใหญ่โต ซึ่งต่อมาได้พระพุทธรูปองค์ใหญ่เป็นมิ่งขวัญของวัดจึงเรียกว่า “วัดบางพลีใหญ่ใน” หรือ “วัดหลวงพ่อโต” มาจนคราบเท่าทุกวันนี้

หลวงพ่อโตวัดบางพลีใหญ่ใน

หลวงพ่อโตวัดบางพลีใหญ่ใน เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ มีขนาดใหญ่หน้าตักกว้าง ๑ เมตร ๗๕ เซนติเมตร เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของจังหวัดสมุทรปราการ มีความสูง ๒ เมตรเศษ ประดิษฐานอยู่ ณ วัดบางพลีใหญ่ใน ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลีสมุทรปราการ

วัดบางพลีใหญ่ใน เป็นวัดเก่าสร้างสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย มีเรื่องราวเกี่ยวกับ หลวงพ่อเล่าต่อกันมาว่า เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาถูกพม่าตีแตกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐^๑ นั้นประชาชนได้อพยพหลบภัยไปในที่ต่าง ๆ ในการอพยพหลบภัยนั้น ได้นำพระพุทธรูปที่ตนเองเคารพนับถือไปด้วย แต่เนื่องจากพระพุทธรูปนี้มีขนาดใหญ่การเคลื่อนย้ายจึงทำด้วยความลำบาก ดังนั้นพุทธศาสนิกชนได้ทำแพใส่พระพุทธรูปลอยมาตามลำน้ำเจ้าพระยา ๓ องค์ ซึ่งต่อมาได้อัญเชิญขึ้นประดิษฐาน ณ วัดบ้านแหลม หรือปัจจุบันมีชื่อว่า วัดเพชรสมุทรวรวิหาร อยู่ที่ตำบลแม่กลอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ประชาชน เรียกว่า “หลวงพ่อบ้านแหลม” อีกองค์หนึ่งได้อัญเชิญขึ้น ณ วัดโสธรวราราม ซึ่งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ประชาชนเรียกว่า “หลวงพ่อดโสธร” หรือ “หลวงพ่อดโสธร” ส่วนอีกองค์หนึ่งได้อัญเชิญขึ้นประดิษฐานที่วัดบางพลีใหญ่ใน ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ประชาชนเรียกว่า “หลวงพ่อดวัดบางพลี” พระพุทธรูปทั้ง ๓ องค์นี้เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศ ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน

หลวงพ่อดวัดบางพลีใหญ่ใน เป็นพระพุทธรูปที่สำคัญของจังหวัดสมุทรปราการ ทางวัดได้มีงานนมัสการเป็นประจำทุกปีในระยะเวลาใกล้เคียงกับงานประเพณีรับบัวของชาวบางพลี การไปนมัสการหลวงพ่อดนั้นสะดวกเพราะมีถนนเข้าถึงวัด เมื่อไปนมัสการหลวงพ่อดแล้วประชาชนส่วนมากก็จะเดินไปชมรอบ ๆ บริเวณวัด เพราะในคลองหน้าวัดมีฝูงปลาเป็นจำนวนมากแหวกว่ายอยู่ทั่วทัศนียภาพในลำคลองคู่สวนจีนสมัยเก่า มีต้นไม้ขึ้นเป็นหมู่ ๆ ระหว่างบ้านเรือนที่เรียงรายอยู่ริมสองฝั่งคลอง ทุกๆ วันจะมีเรือขายอาหารมาจอดจำหน่ายอาหารและเครื่องคัมแก่ผู้ไปนมัสการหลวงพ่อดตามแบบชนบทดั้งเดิมมา

วัดบางพลีใหญ่กลาง*

วัดบางพลีใหญ่กลาง ตั้งอยู่ที่ตำบลบางพลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๖๗^๒ ชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า “วัดกลาง” เพราะตั้งอยู่ระหว่างวัดบางพลีใหญ่ใน กับวัดกลางาราม (วัดนี้ร้างไปแล้ว) เดิมชื่อวัดน้อยประทุมคงคา ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นวัดราษฎร์ศรัทธาธรรม และต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น วัดบางพลีใหญ่กลาง และต่อมาได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘

* อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. (ม.ป.ป.). เรื่องเดิม. (แผ่นพับ). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

^๒ ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (ม.ป.ป.). วัดบางพลีใหญ่กลาง. (เอกสาร). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

• คู่มือในภาพหมายเลข ๑๕, ๑๖ หน้า ๑๗๒

ซึ่งหลวงปู่กิม (พระอรธโควิทฺตคฺคณ) เป็นผู้พัฒนาให้ความเจริญในหลายด้าน เช่น ด้านการศึกษา การก่อสร้าง การทำบุญ การรักษาอุโบสถศีล ทำให้วัดมีความสวยงาม และเจริญขึ้นต่อมาถึงสมัยพระครูโสภณธรรมาภรณ์ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน วัดบางพลีใหญ่กลางได้สร้างพระนอน (พระพุทธรูปปางไสยาสน์) ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และในโลก องค์พระมีความสวยงามจนได้รับการยกย่องว่าเป็นพระนอนที่สวยงามองค์หนึ่งของประเทศไทย

วัดบางพลีใหญ่กลาง มีสถานที่ร่มรื่นด้วยศาลากลางน้ำที่สวยงาม ภายในสระมีเต้าและปลาแหวกว่ายให้ดูเข้าไปนมัสการพระนอนได้ชมเพื่อความเพลิดเพลิน

พระนอนวัดบางพลีใหญ่กลาง

“พระนอน” วัดบางพลีใหญ่กลางประดิษฐานอยู่ ณ วัดบางพลีใหญ่กลาง ตำบลบางพลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์องค์ใหญ่ หล่อด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ลงรักปิดทอง ความยาวขององค์พระนอนตั้งแต่ปลายเขคถึงพระบาทยาว ๕๒ เมตร ๕๐ เซนติเมตร ความกว้าง ๑ เมตร และสูง ๑๘ เมตร (วัดจากพื้นถึงปลายเขค) นับเป็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์ (พระนอน) องค์ใหญ่ที่สุดของประเทศไทยในปัจจุบัน สมเด็จพระญาณมุนีเจ้าคณะภาค ๑ วัดพุทธมงคล ประทานนามพระพุทธรูปว่า “สมเด็จพระญาณมุนีศรีสุเมธพิธ” แต่ชาวบ้านพลีและตำบลใกล้เคียง เรียกว่า “พระนอนบางพลี” หรือเรียกวัดบางพลีใหญ่กลางว่า “วัดพระนอน” ตามลักษณะพระพุทธรูปปางไสยาสน์ที่เห็น ผู้คิดริเริ่มสร้าง คือ พระครูพิศาล วุฒิกิจ วัดบางพลีใหญ่กลาง พระพุทธรูปองค์นี้ได้วางศิลาฤกษ์และเริ่มก่อสร้าง เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ และสร้างเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๒๘

พระนอน หรือพระพุทธรูปปางไสยาสน์องค์นี้มีความพิเศษ คือ ภายในองค์พระแบ่งเป็น ๔ ชั้น ซึ่งสามารถเข้าชมภายในองค์พระได้ คือ ชั้นที่หนึ่งทำเป็นห้องปฏิบัติธรรมได้ ๓๐ ห้อง มีเตียงประจำทุกห้อง มีไฟฟ้า มีประตูปิดเปิดได้ทุกห้อง ชั้นที่สอง ใช้ประดิษฐานพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป มีภาพวาด ห้องนรกและห้องสวรรค์ ชั้นที่สาม มีภาพวาดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์อีกหลายองค์ มีพระพุทธรูปปางทรมานร่างกายพร้อมทั้งเบญจวัคคีย์ด้วย ชั้นที่สี่ เป็นชั้นที่บรรจุพระสารีริกธาตุซึ่งพระอาจารย์ท่านก็ได้ไปอัญเชิญมาจากประเทศศรีลังกา ณ วัด นาวะละ เมืองโคลัมโบ เมื่อปีพ.ศ ๒๕๓๐ ในชั้นนี้มีห้องประดิษฐานหัวใจพระคัมภีร์ มีประชาชนขึ้นไปปิดทองเหลืองอร่ามสวยงามมาก

* ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (ม.ป.ป.). เรื่องเดิม. (เอกสาร) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

พระนอนวัดบางพลี เป็นปูชนียสถานที่ก่อสร้างขึ้นใหม่ด้วยแรงศรัทธา สามัคคี และเสียสละของชาวบางพลีและประชาชนในตำบล อำเภอบางพลี และจังหวัดใกล้เคียง โดยเฉพาะครอบครัวพ่อวางแม่พับและบุตรธิดา ในสกุล "ศรีพัฒน์" ได้บริจาคเงินสร้างพระนอนใหญ่องค์นี้ถึง ๑๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สิบเอ็ดล้านบาท) พร้อมกันนี้ก็มีผู้ศรัทธาบริจาครายละ หนึ่งล้านบาท ห้าแสนบาท หนึ่งแสนบาท และตามกำลังศรัทธาอีกเป็นจำนวนมาก ทุก ๆ วันจะมีประชาชนเข้าไปกราบไหว้วันมีสการและชมพระนอนด้วยความเลื่อมใส นับว่าเป็นปูชนียสถานที่สำคัญของจังหวัดสมุทรปราการและของประเทศไทยอีกแห่งหนึ่ง

ประเพณีประจำท้องถิ่น

งานรับบัว*

ประเพณีรับบัวเป็นประเพณีเก่าแก่ ของชาวอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในสมัยก่อนท้องที่อำเภอบางพลี เป็นแหล่งที่มีดอกบัวชุกชุมมากโดยเฉพาะในฤดูฝน ในอำเภอบางพลีมีประชาชนอาศัยอยู่หลายเชื้อชาติ แบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มคนไทย คนรามัญ และคนลาว ที่เข้ามาทำมาหากินในอำเภอ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๕๘ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ชาวมอญเมาะตะมะประมาณ ๕๐,๐๐๐ คน ได้อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เนื่องจากพระเจ้าประจักษ์ กษัตริย์พม่าคิดจะสร้างพระเจดีย์องค์ใหญ่ที่สุดในโลก ที่เมืองมัณฑเลย์ จึงได้เกณฑ์คนพม่า มอญ ทั้งประเทศไปสร้างเจดีย์ ประชาชนไม่เป็นอันทำมาหากิน ในที่สุดชาวมอญทนไม่ไหวลอบหนีมาพึ่งไทย โดยอพยพเข้ามาทางจังหวัดตากจนถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๔๓๘ ในสมัยรัชกาลที่ ๒ จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดที่อยู่ที่ทำกินของผู้อพยพเหล่านี้ที่เมืองปทุมธานี นนทบุรี อุทัยธานี และเมืองตาก เรียกกันว่า "พวกมอญใหม่" และในปีนี้เองประเทศไทยกำลังสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์ (ปัจจุบันคืออำเภอบางพลี) จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้มอญใหม่ที่เป็นชายฉกรรจ์ประมาณ ๓๐๐ คน จากเมืองปทุมธานีย้ายมาอยู่ที่นครเขื่อนขันธ์ มอญใหม่นี้ได้มาทำนาที่บางแก้ว บางพลี ซึ่งในขณะนั้นบางพลีมีคนอยู่น้อย (จากหลักฐานนิราศสวนทรวงูที่ท่านเดินทางผ่านคลองลำโรง เมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๕๐

* ศึกษาวรรณกรรมอำเภอบางพลี. (๒๕๔๐). ประเพณีรับบัว. (แผ่นพับ) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

* ดูในภาพหมายเลข ๓๘ หน้า ๑๗๗

ว่า มีบ้านเรือนอยู่แถวค่าน้ำโรง ปากคลอง-ทับนางและบางโหลงเท่านั้น) เมื่อถึงรัชกาลที่ ๓ ประชาชนชาวตำโรงทำมาหากินตามริมคลองสำโรงมากขึ้น ได้มาบุกเบิกหักร้างตางพง ทำนา พอเสร็จสิ้นการเก็บเกี่ยวก็พากันกลับบ้านเดิม ทั้งโรงนาให้อยู่ร้าง หรืออาจมีคนเหลืออยู่บ้านละ ๑-๒ คน เพื่อเฝ้าควายหรือจ้างเขาเลี้ยงควาย พอถึงหน้าทำนาจึงกลับมาทำนาอีก

สภาพทางภูมิศาสตร์ บริเวณพื้นที่ปากอ่าวไทยน้ำจะเค็มคั้นบัวไม่สามารถขึ้นได้ ส่วนบางพลีเป็นน้ำจืด ตามชายเลนจึงเหมาะที่ต้นบัวจะเจริญเติบโต และขยายพันธุ์ได้รวดเร็ว ดอกไม้บูชาพระ นิยมบูชาด้วยดอกบัว และในสมัยก่อนไม่มีร้านขายดอกไม้เหมือนปัจจุบัน ชาวพระประแดงและอำเภอเมืองทราบค้ำที่บางพลีมีดอกบัวมาก ฉะนั้นในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ จึงพร้อมใจกันพายเรือ แจวเรือ มาเก็บดอกบัวที่บางพลี เพื่อนำไปบูชาพระ และถวายพระสงฆ์ ในวันออกพรรษา (วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑)

การเก็บดอกบัวนั้นจะเริ่มตั้งแต่วันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นต้นไป ชาวอำเภอเมืองสมุทรปราการ และชาวพระประแดง จะชักชวนพวกห้องเพื่อนฝูงลงเรือพร้อมด้วย เครื่องดนตรีนานาชนิด เช่น ซอ ปี่ โทน รำมะนา โหม่ง กรับ ฉิ่ง ฉาบ เป็นต้น พายเรือ แจวเรือ มาเก็บดอกบัวที่บางพลี เพื่อนำไปบูชาพระ และถวายพระสงฆ์ในวันออกพรรษา (วันที่ ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑) ระยะเวลาระหว่างพระประแดงกับอำเภอบางพลีสมีนั้นไกลมาก เพื่อมิให้เป็นภาระเหนื่อย ขณะพายเรือก็จะร้องรำทำเพลงกันมาตลอดทาง บ้างก็แจวเรือแข่งกันบ้าง เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน บางพวกจะผ่านมาทางลำแม่น้ำเจ้าพระยา บางพวกจะผ่านมาทางลำคลองอื่น ๆ เข้าคลองตำโรงและมุ่งไปยังหมู่บ้านบางพลีใหญ่ ครั้นมาถึงบางพลีเป็นเวลาบ่ายหรือค่ำ จึงถือโอกาสมาเยี่ยมญาติเพื่อนฝูงด้วย

สำหรับชาวบางพลี ก็จะถือปฏิบัติกันเป็นประเพณีว่า เมื่อถึงวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ ก็จะต้องเตรียมหาดอกบัวหลวง สำหรับไว้มอบให้แก่ชาวต่างบ้านที่ต้องการ และการที่มีครต่างบ้านมาเยือนในโอกาสเช่นนั้นก็จะได้แสดงมิตรจิตออกต้อนรับ โดยจัดหาสุราอาหารมาเลี้ยงคู่กันตั้งแต่ตอนค่ำของวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ ส่วนพวกที่มารับบัวคนใดที่รู้จักคุ้นกับชาวบางพลีผู้เป็นเจ้าของบ้าน ก็จะพากันเยี่ยมเยือนบ้านนั้น บ้านนี้ และต่างก็จะสนุกสนานร้องรำทำเพลง รับประทานอาหารร่วมกันตลอดคืน บางกลุ่มที่ไม่ต่างบ้านญาติก็จะไปเที่ยวงานวัดบางพลีใหญ่กลาง และบางพลีใหญ่ใน

* สภาวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ. (๒๕๔๐). ของดีเมืองสมุทรปราการ. หน้า ๑๑.

จนสว่าง พอเช้าครูของวันขึ้น ๑๔ คำ เดือน ๑๑ ชาวบ้านต่างก็จะนำเรือของตน ไปตามลำคลองลำโรง และไปขอรับบัวจากชาวบ้านบางพลีทั้งสองฝั่งคลอง ชาวบางพลีจะอำนวยความสะดวกโดยเก็บดอกบัวมัดห่อด้วยใบบัว และเตรียมข้าวต้มมัดไว้แจก เพื่อเป็นอาหารรับประทานขณะพายเรือกลับ การให้ และรับดอกบัวนั้นจะกระทำกันอย่างสุภาพ คือ ส่งและรับกันมือต่อมือ หรือก่อนจะให้กันก็ยกมือพนมอธิษฐานเสียก่อน ระหว่างชาวบ้านบางพลีกับชาวต่างบ้านที่สนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นพิเศษบางทีชาวบางพลีก็จะโยนดอกบัวลงไปให้กันโดยไม่มีพิธีรีตอง เหตุที่มีการโยนบัวให้กันระหว่างผู้คุ้นเคยสนิทสนมนี้เองเมื่อเป็นไปนาน ๆ เข้า ก็ค่อยกลายเป็นความนิยมกันเป็นการทั่วไป การนำมาพูดกันในตอนหลังนี้ว่า “โยนบัว” แทนคำว่า “รับบัว”

การรับดอกบัวของชาวต่างบ้านจากชาวบางพลีจะสิ้นสุดลงเมื่อเวลาประมาณ ๐๘.๐๐ น. หรือ ๐๘.๐๐ น. และชาวต่างบ้านต่างก็พากันกลับ ตอนจากกลับนี้จะมีการแข่งเรือกันไปด้วย แต่เป็นการแข่งกันโดยไม่มีเส้นชัย ไม่มีกรรมการตัดสิน และไม่มีการแข่งขันประเภทหรือชนิดของเรือ ใครพอใจจะแข่งกับใครเมื่อไรก็ได้ ก็แข่งกันไปหรือเปลี่ยนคู่แข่งกันไปเรื่อย ๆ คนแต่ละจะสะดวกหรือตกลงกัน ดอกบัวที่ชาวต่างบ้านได้รับไปจากชาวบางพลีนั้น ก็จะนำไปบูชาพระในวันเทศกาลออกพรรษาตามวัดในหมู่บ้านของตน ส่วนใหญ่จะนำไปบูชาพระสมุทรเจดีย์ที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา อำเภอเมืองสมุทรปราการ ประเพณีรับบัวตามที่กล่าวมาข้างต้น ครั้นนานมาปรากฏว่าชาวอำเภอเมืองสมุทรปราการ และชาวอำเภอพระประแดงนำเรือมารับดอกบัวจากชาวบ้านบางพลีมีปริมาณลดลงเสียงดนตรี ปี ฉิ่ง กลอง รำมะนา ที่เคยซึ่งแห่ตามคลองลำโรงในคืนวันขึ้น ๑๓ คำ เดือน ๑๑ ก็ค่อย ๆ เงียบหายไป ประเพณีรับบัวจึงมีที่ท่าว่าจะเสื่อมไปตามกาลเวลา

ต่อมาระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๘-๒๔๘๑ ขณะที่นายชื่น วรศิริ เป็นนายอำเภอบางพลี ได้คิดที่จะฟื้นฟูประเพณีเก่าแก่ที่ขึ้นมามีอีกครั้ง โดยการหารือกับพ่อค้า คหบดี ตลอดจนข้าราชการของอำเภอบางพลี จึงได้ตกลงจัดงานประเพณีรับบัวขึ้นใหม่ โดยยึดรูปแบบของโบราณไว้ให้มากที่สุด วันขึ้น ๑๓ คำ เดือน ๑๑ และรุ่งขึ้น ๑๔ คำ เดือน ๑๑ จึงเป็นวันรับบัวของชาวอำเภอบางพลีอีกครั้ง ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างทางราชการและชาวอำเภอบางพลี

ในการจัดงานประเพณีรับบัวของทางราชการอำเภอบางพลีครั้งแรกนั้น มีการแต่งเรือประกวดประชันกัน ผู้ใหญ่บ้านกำนันต่างก็ช่วยกันหาดอกบัว และแจกข้าวต้มมัดแก่แขกชาวต่างบ้านและผู้จัดเรือเข้าประกวด ในวันขึ้น ๑๓ คำ เดือน ๑๑ นั้นประชาชนชาวต่างบ้าน และอำเภอบางพลีก็จะลงเรือไปตามลำคลองลำโรง ร้องรำทำเพลงสนุกสนานร่วมกันและชาวบางพลีก็จะจัดสุราอาหารไว้

รับขุดต่างบ้านและผู้สันทนสนมคุ้นเคย จนรุ่งเช้าวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ต่างกันพากันไปดูการ
ประภควเรือและรับบัวที่คลองสำโรงหน้าที่ว่าการอำเภอบางพลี

เรือที่จัดเข้าประภควในครั้งแรก มีผู้แต่งเป็นเรือสังเค็ด เอาไม้ไผ่มาสานเป็นโครงรูป
องค์พระพุทธรูปปิดหุ้มด้วยกระดาษทอง ตั้งมาบนเรือสมมุติว่าเป็นหลวงพ่อดุสิตแห่งวัดบางพลีใหญ่ใน
ผู้แต่งเรือลำนี้คือ นายไสว โดเจริญ และในปีต่อมาการจัดงานประเพณีรับบัวของทางอำเภอก็ดจัด
เหมือนปีแรก แต่ได้มีการแห่รูปหลวงพ่อดุสิตด้วยไม้ไผ่ที่นายไสว โดเจริญ สานไว้เมื่อปีก่อน โดย
จัดเป็นขบวนเรือแห่ไปตามคลองสำโรง ระหว่างบางพลีกับสำโรงในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นการ
ประกาศข่าวงานรับบัวให้ประชาชนทราบและวิธีการนี้ได้กลายมาเป็นประเพณีแห่รูปหลวงพ่อดุสิตก่อน
วันงานรับบัว

ประเพณีนมัสการหลวงพ่อดุสิต

สำหรับการแห่หลวงพ่อดุสิตทางน้ำในประเพณีรับบัวที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้มีสาเหตุจาก
เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๗ งามจันกับพวกชาวบางพลีได้ร่วมมือกันสร้างพระปฐมเจดีย์ ณ วัดบางพลีใหญ่
ใน และจัดเจดีย์ฉลอง โดยแห่ผ้าห่มองค์พระปฐมเจดีย์ไปตามลำคลองสำโรง ส่วนกลางคืนมีมหรสพ
สมโภชน์ ต่อมาราวพุทธศักราช ๒๔๗๑ นายฉาย งามขำ ผู้ช่วยมณฑลยกและประชาชนได้ปรึกษา
สมภารกุ่ย เจ้าอาวาสวัดบางพลีใหญ่ใน เห็นควรจัดให้มีการแห่หลวงพ่อดุสิตแทนการแห่ผ้าห่มองค์พระ
ปฐมเจดีย์ จึงได้ว่าจ้างนายเม้ง วัดสามปลื้ม (วัดจักรวรรดิ) ภาครูปหลวงพ่อดุสิตขึ้น และวิวัฒนาการมา
เป็นหลวงพ่อดุสิตจำลองปัจจุบัน นิมนต์แห่ไปตามลำคลองสำโรงจากบางพลีถึงจรเข้และจากบางพลีถึง
สำโรง เป็นการประกาศข่าวงานประเพณีรับบัวให้ประชาชนทราบ ประชาชนที่อยู่ริมคลองสำโรง จะ
ตั้งโต๊ะหมู่ บูชา รับพระ และทอดผ้าป่า อาหารแห้ง ข้าวสาร มะพร้าว กกล้วย เป็นต้น และในวันรุ่ง
ขึ้นเวลาน้ำขึ้น มีการแห่หลวงพ่อดุสิตอีกครั้ง จากวัดบางพลีใหญ่ใน ถึงท้ายวัดบางพลีใหญ่กลาง เพื่อ
เปิดโอกาสให้ประชาชนริมคลองสำโรง และประชาชนทั่วไปได้นมัสการองค์หลวงพ่อดุสิต ซึ่งเป็นพระ
พุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวบางพลี คอกไม้ที่ใช้นมัสการ คือ คอกบัว

ในสมัยนายเชียม สิริสนธิ เป็นนายอำเภอบางพลี ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๒ ถึง พ.ศ.
๒๔๙๐^๒ ได้เพิ่มกิจกรรมในงานประเพณีรับบัวขึ้น โดยจัดให้มีมหรสพกลางแจ้งขึ้นที่บริเวณวัดบางพลี
ใหญ่ใน บริเวณวัดบางพลีใหญ่กลาง และบริเวณที่ว่าการอำเภอบางพลีตลอดคืนกับยังจัดให้มีตลาดนัด
การประภควพืชผักสวนครัวและการประภควนางงาม จำนวนอย่างอื่น ๆ ก็ยังคงมีเหมือนก่อน ๆ ต่อมา

^๑ อำเภอบางพลี, (๒๕๔๐). วัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (เอกสาร) ไม่ปรากฏเลขหน้า.

^๒ แหล่งเดิม. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ทางราชการได้ร่วมจัดงานประเพณีรับบัว โดยเสริมกิจกรรมประกวดเรือประเภทต่าง ๆ เช่น เรือประเภทสวยงาม ความคิดตกขบขัน และได้เชิญชวนชาวอำเภอเมือง อำเภอพระประแดง ร่วมกิจกรรมแข่งเรือด้วย บริเวณงานก็จะมีตลาดนัดบริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอบางพลี ระยะเวลาถึงกิจกรรมต่าง ๆ ได้เลิกไป เหลือแต่ประกวดเรือ ๓ ประเภท คือ ประเภทสวยงาม ประเภทความคิด และประเภทตกขบขัน

ในปี พ.ศ.๒๕๓๖ นายวงษ์ เลิศไพศาล อธิบดีนายอำเภอบางพลี ได้ประสานงานกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้รับงบประมาณส่วนหนึ่งมาสนับสนุนในการจัดงานประเพณีรับบัว เพื่อเป็นการเผยแพร่ให้ชาวไทยและชาวต่างประเทศรู้จักประเพณีรับบัว และจัดกิจกรรมเสริม ในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ โดยเน้นเอกลักษณ์ของชาวอำเภอบางพลี เช่น อาหารไทยโบราณ การละเล่นโบราณ และวิถีชีวิตของอำเภอบางพลี เป็นต้น

ในสมัยปัจจุบัน การร้องรำทำเพลงตามลำน้ำจะหายไป ประชาชนคงเที่ยวสนุกสนานกันตามบริเวณที่จัดให้มันทรสาธเท่านั้น ผู้ที่มาชมหรือมาเที่ยวดูงานประเพณีก็จะเป็นชาวอำเภอบางพลีทั้งสิ้น ชาวต่างบ้านที่มาร่วมงานก็ดูไม่สนใจที่จะถือดอกบัวคิดมือกลับไปบูชาพระที่บ้านคงกลับไปมือเปล่ากันเป็นส่วนใหญ่ ดอกบัวที่โยนและรับกันนั้นก็มักจะปล่อยให้หลุดลอยไปตามกระแสน้ำ หรือ โยนเล่นกันต่อๆ ไป เว้นแต่ผู้ถือมโหรีในประเพณีเก่าๆ เท่านั้นที่จะนำดอกบัวคิดมือไปบูชาหลวงพ่อไฉ่วัดบางพลีใหญ่ใน

ประเพณีที่เกี่ยวกับการละเล่น

การแข่งขันเรือยาว (เรือคั้ง)

การแข่งขันเรือยาว* (เรือคั้ง) ในงานประเพณีรับบัว แต่เดิมนั้นไม่มีการแข่งขันมาก่อน และเริ่มจัดให้มีการแข่งขัน โดยผู้ริเริ่มคือ นายชิต รัตนราช^๒ อธิบดีนายอำเภอบางพลีการแข่งขันจะจัด ณ บริเวณหน้าวัดบางพลีใหญ่ใน การแข่งเรือยาวปฏิบัติต่อมาเรื่อยในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๘ แต่หลังจากนั้นก็ได้เลิกการจัดการแข่งขันเรือยาวไปเป็นเวลา ๒๒ ปี ด้วยเหตุผลหลายประการ

* เรือยาวเป็นเรือชุมชนหนึ่งเป็นเรือของชาวบ้านทั่วไปลำเรือยาว ๑๐ วา สามารถบรรจุฝีพายได้ตั้งแต่ ๒๐-๕๐ คน ส่วนหัวและท้ายเรือ เสริมค่อให้เชิดงอน เรือเล็กสวยงามมีการสลักลวดลายสวยงามบ้าง เรือยาวมีไว้สำหรับแข่งขันกันในยามหน้าน้ำ หลังงานบุญสำคัญ ๆ และถือเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมา

^๒ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (๒๕๔๐). ประวัติการแข่งเรือยาว (เรือคั้ง). หน้า ๑ - ๒.

สำหรับการจัดงานประเพณีรับบัวปัจจุบันนี้ได้กลับมาอีกครั้ง โดยการฟื้นฟูของ
สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี ร่วมกับอำเภอบางพลีฟื้นฟูการแข่งขันเรือยาวขึ้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์
และเผยแพร่ให้เยาวชนรุ่นหลังได้รู้จัก ทั้งเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีและความสนุกสนานอีกครั้ง
เรือยาวหรือเรือคั้งที่ใช้ในการแข่งขัน ขุดจากไม้ทั้งคัน เช่น ไม้ตะเคียนทอง ไม้
ตะเคียนสามพอนเนื้อ ไม้ของควัเรือประมาณ ๘๐% ต่อเติมกบเรือและโชนหัวท้ายอีกรวม ๒๐% จึง
เป็นเรือสมบูรณ์แบบ

ประเภทของเรือยาว (เรือคั้ง) มี ๔ ประเภท

๑. เรือ ๑๕-๒๐ ฝีพาย	ความยาวของควัเรือประมาณ	๑๔ เมตร
๒. เรือ ๒๑-๓๐ ฝีพาย	ความยาวของควัเรือประมาณ	๒๐-๒๒ เมตร
๓. เรือ ๓๑-๔๐ ฝีพาย	ความยาวของควัเรือประมาณ	๒๕ เมตร
๔. เรือ ๔๑-๕๕ ฝีพาย	ความยาวของควัเรือประมาณ	๒๖-๓๐ เมตร

ผู้ที่ยังคงอนุรักษ์เรือยาวอยู่ในท้องถิ่นที่อำเภอบางพลี คือนายแจ่มล้ำ ท่าเกพร ผู้ใหญ่
บ้านบางพลี มีเรือยาวเป็นของตนเอง ๘ ลำ เรือมาค ๑ ลำ ที่ใช้ในการแข่งขั้ว ขนาดและจำนวนฝีพายมี
คั้งนี้

เรือคั้ง (เรือยาว)

๑. เรือแม่มีงาสุวรรณ	ประเภท	๕๕ ฝีพาย
๒. เรือแม่ฉวเทวี	ประเภท	๓๐ ฝีพาย
๓. เรือแม่รัตนสิงห์	ประเภท	๓๐ ฝีพาย
๔. เรือแม่รัตนเทพ	ประเภท	๓๐ ฝีพาย
๕. เรือแม่ชวนทอง	ประเภท	๓๐ ฝีพาย
๖. เรือศิษย์หลวงพ่อโค	ประเภท	๒๐ ฝีพาย
๗. เรือแม่ทรายทอง	ประเภท	๒๐ ฝีพาย
๘. เรือแม่แหลมทอง	ประเภท	๒๐ ฝีพาย

เรือมาค คือ เรือจัมโบ้ข้างบั้น ประมาณ ๑๒ ฝีพาย ยาว ๕ วา หรือเท่ากับ ๑๐ เมตร

เรือคั้งที่แข่งกันนี้จะต้องผ่านขั้นตอนกรรมวิธีการทำตลอดจนพิธีกรรมจึงจะเป็เรือที่สมบูรณ์
พร้อมทำการแข่งได้ ขั้นตอนนี้ได้แก่

ขั้นตอนการทำเรือ

การที่จะมีสถานที่ใดเป็นแหล่งสำคัญในการต่อเรือ ได้คั้นนั้น คงจะต้องประกอบด้วย

ปัจจัยสำคัญ ๆ คือ

- เป็นสถานที่สำคัญ ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำใหญ่ใกล้ทะเล
- มีป่าไม้ที่เหมาะสมใช้สำหรับต่อเรือ หรือขุดเรือ เช่น ไม้สัก ไม้ตะเคียน ไม้เคี่ยม
- มีผู้ชำนาญการในการต่อเรือ

ในเรื่องของการเลือกไม้สำหรับเรือ นั้น ผู้ใหญ่แจลัม* กล่าวว่า “เรือจะทำการขุดเอง โดยจะดูไม้ต้องเข้าไปในป่ากับผู้ตรวจมหาดไทย เพื่อสุลักษณะไม้ เพื่อให้ตรงความต้องการ เมื่อได้ไม้ที่ตรงตามความลักษณะก็จะทำการซื้อ ไม้ และจึงทำการโค่นต้นไม้ และทำการขุด จะนำเอาออกมาเป็นซุงไม่ได้ เนื่องจากไม้ที่ใช้ขุดเรือมีขนาดใหญ่ อายุเป็นร้อยปี จึงต้องทำการแต่งไม้เป็นรางหมุกก่อนที่จะนำออกมาแต่งที่หลัง และจำใช้ข้างลากจากป่ามาถึงถนน จากนั้นจึงทำการขุดอีกทีเพื่อให้ท่อนไม้เบา ลงและจะบรรทุกขึ้นรถ การขุดค่อจากนั้นก็จะเป็นไปขุดค่อที่วัด เนื่องจากมีอุปกรณ์ที่ครบครันส่วนไม้ที่เหลือจากการขุดก็จะถวายให้วัดนำไปใช้ประโยชน์อื่น ๆ ค่อไป พอขุดเสร็จแล้วก็จะนำมาที่บ้านเพื่อทำการแต่งสีเรือ

พิธีกรรมและความเชื่อ

- การเลือกไม้/การโค่นไม้

ในการเลือกไม้นั้น ผู้ใหญ่แจลัม สำนภาพร กล่าวว่า “จะต้องเป็นไม้ตะเคียน ไม้สัก ก่อนจะทำการโค่น ไม้จะต้องมีการทำพิธี โดยหาผู้ที่มีความรู้เรื่องในการทำพิธีขอมาต่อรุกขเทวดา โดยมีเครื่องเช่นสังวศ เพื่อเชิญให้รุกขเทวดามาอยู่กับผู้ที่ขุดเรือ” ส่วนเวลาโค่นก็จะเชื่อว่า “การโค่นไม้จะไม่ต่ำกว่าตัวเรา โดยจะตั้งขาขังและโค่นให้สูงกว่าเรา โดยในความเชื่อที่ว่าถ้าโค่นต่ำกว่าตัวเรา อาจจะทำให้เกิดอาเพศแก่ตัวเราได้

* นายแจลัม สำนภาพร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พลวัศ ประพัฒน์ทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตำบลบางโจลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. เมื่อ ๒๖ มีนาคม ๒๕๔๐.

- การตั้งชื่อและการตบแต่งเรือ

ในการตั้งชื่อให้กับเรือ ก็จะทำการตั้งชื่อเรือและเสียดงท้ายด้าใบไม้พลิกก็แสดงว่า แม่ย่านางพอใจ และก็จะใช้ชื่อที่เลือกไว้เป็นชื่อเรือ ส่วนความเชื่อในเรื่องการตบแต่งเรื่อนั้นก็จะเขียนสีต่าง ๆ ที่ต้องการไว้บนหัวเรือ และจะทำการคัดเลือกโดยการจับฉลาก (ทั้งนี้เพราะความเชื่อว่า คนคัดเลือกเปรียบเสมือนตัวแทนแม่ย่านาง เมื่อได้สีใดก็เสมือนว่า แม่ย่านางต้องการสีนั้น)

- การจัดเก็บเรือ

การจัดเก็บเรือ ไม่ควรนำไปไว้ในคฤหาสน์ เพราะเชื่อว่ามีแม่ย่านางสิงสถิตอยู่ไม่ควรนำไปไว้ในที่ต่ำ ควรจัดหาโรงเก็บเรือ จะเป็นการดีกว่า

- การทำพิธีเช่นไหว้ หรือไหว้ครู

สมัยก่อนมีความเชื่อในเรื่องของแม่ย่านางค่อนข้างสูง โดยเชื่อว่ามีแม่ย่านางสิงสถิตอยู่ถ้าดูแลไม่ดี ก็ยพิบัติก็จะเกิดแก่แรมและครอบครัว ฉะนั้นจึงต้องมีการบวงสรวงเพื่อทำพิธีเสริมมงคลแก่เรือที่ใช้แข่ง หรือเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ ก่อนที่จะทำการแข่งขัน ในส่วนของการทำพิธีท่านผู้ใหญ่แจลัม กล่าวว่ “การทำพิธีเช่นไหว้จะนิยมทำในวันพระ ส่วนมากจะทำในวันพระใหญ่ เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่คนและครอบครัว โดยเครื่องเช่นไหว้ก็จะใช้ดอกไม้ในการบูชา แต่ถ้าเป็นช่วงเช้าควรจะเป็นอาหาร ส่วนในเรื่องการทำพิธีนั้น จะทำพิธีเอง ส่วนคำบูชาก็ไม่มีคาถาเฉพาะ แต่จะใช้วิธีการอธิษฐานขอพรเหมือนกับการไหว้พระ ความเชื่ออีกประการหนึ่งก็คือ เมื่อถึงเวลาแข่งขันจะทำพิธีอัญเชิญแม่ย่านาง ฉะนั้นเมื่อทำพิธีเชิญแล้ว ห้ามมิให้ผู้หญิง ผู้ชาย ช้ามเรือโดยเด็ดขาด

- ประเพณีการแข่งขันเรือ

เนื่องจากเรือที่ผู้ใหญ่อุดเป็นเรือใช้สำหรับแข่งในประลองความเร็วเพื่อความเป็นหนึ่งจากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่แจลัม กล่าวว่ “งานประเพณีประจำปี ของอำเภอบางพลี คืองานประเพณีรับบัว ก็มีกระบวนพิธีทางน้ำ แต่ส่วนใหญ่จะเน้นความสวยงาม แต่ก็มีการแข่งขันเรือรวมอยู่ด้วย แต่เป็นเรือขนาดเล็ก นอกจากนั้นยังมีงานแข่งเรือที่จัดขึ้นทุกปี โดยองค์กรของรัฐ คือ การแข่งขันเรือนานาชาติ ที่บริเวณสะพานแขวน โดยมีทั้งการแข่งขันทั้งในและต่างประเทศ จัดว่าเป็นรายการแข่งเรือราชการใหญ่ราชการหนึ่ง

ส่วนจุดที่นิยมในการแข่งขันจะนิยมแข่งเรือในฤดูน้ำหลาก ช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคม โดยเรือของผู้ใหญ่แจลัม ลำภาพร จะตะเวนแข่งในนามจังหวัดทั่วประเทศที่มีการจัดแข่ง

ผลดีที่มีต่อการแข่งเรือ

เนื่องจากผู้ใหญ่แจลัม ลำภาพร เป็นผู้ที่มองการณ์ไกล และอีกทั้งยังมีใจรักในเรื่อง การแข่งเรือ ท่านจึงได้ทุ่มเทแรงกาย แรงใจ โดยมีการนำเยาวชนที่รักในการแข่งเรือมาฝึกหัด ชั้น ตอนหลัก ๆ ในการฝึกหัดก็คือ ฝึกจับพาย การทรงตัว จังหวะการพาย ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกระยะ แรก อย่างน้อยหนึ่งสัปดาห์

ผลดีในประการต่อมาได้ส่งเสริมให้เยาวชนรู้จักการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ถ้า เยาวชนคนใดฝึกจนเกิดความชำนาญมากขึ้นก็ถึงขั้นคิดทีมชาติ สามารถทำชื่อเสียงให้แก่ตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติด้วย อีกประการหนึ่งก็คือ ได้อนุรักษ์ประเพณีที่มีมาแต่โบราณด้วย โดยมีให้สูญหาย

ผลเสียที่มีผลกระทบต่อวงการแข่งเรือ

ในอดีตการแข่งจะแข่งกันเพื่อวัดความสามารถ และฝีมือ แต่ปัจจุบันได้มีการพนัน เข้ามาเกี่ยวข้อง มีการแข่งเพื่อให้แพ้เพื่อผลประโยชน์ของผู้ลงทุน นอกจากนั้นกรรมกรก็ไม่เป็นธรรม ไม่ยึดถือประเพณีตามแบบอย่างโบราณ จึงทำให้การแข่งเรือในปัจจุบันเป็นลักษณะของการพนันขึ้น ต่อเสียมากกว่า

ผู้ใหญ่แจลัม ลำภาพร จึงเป็นผู้ที่สนับสนุนด้านกีฬาและสร้างนักกีฬาเยาวชนให้กับ สมาคมเรือชาวแห่งประเทศไทย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ - ปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเป็นผู้ริเริ่มเรื่องการ สร้างเรือแบบโบราณสะสม เก็บรักษาเรือแบบต่าง ๆ ไว้ในบ้าน เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้านกีฬาพื้น บ้านโบราณของไทย เพื่อการศึกษาและเพื่อให้เยาวชนได้ใช้ในการแข่งขันในโอกาสต่าง ๆ

ชุมชนคลองบางปลา

ชุมชนตำบลบางปลา อยู่ในเขตคอนไค้ของอำเภอบางพลี โดยเฉพาะตำบลบางปลาที่เรียกติดปากว่า เกาะบางปลา ความโดดเด่นทางด้านศิลปวัฒนธรรมของเกาะบางปลา คือเป็นชุมชนที่มี คณะละคร คณะตลก คณะเป็พาทย์ อยู่มากมายหลายคณะรวมถึงวัฒนธรรมการทำอาหารพื้นบ้านที่ยังมีฝีมือรสชาติอร่อยจนเป็นที่รู้จักกันดี

ตำบลบางปลาขึ้นอยู่กับอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีเนื้อที่ประมาณ 50.69 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 31,681 ไร่ ตำบลนี้ประกอบด้วยหมู่บ้านทั้งสิ้น 15 หมู่บ้าน แต่ในส่วนที่เรียกกันว่าเกาะบางปลานั้น ประกอบไปด้วยบางส่วนของหมู่ที่ 1 ถึงหมู่ที่ 5 เท่านั้น ในพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ดั้งเดิมที่ผู้คนอพยพมาอาศัยอยู่ ประมาณได้ว่าร้อยกว่าปีแล้ว โดยที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ อาจารย์สุบิน โทธิประสิทธิ์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเลขานุการ อ.บ.ค. บางปลา ได้ให้ข้อมูลว่าชุมชนเกาะบางปลา เป็นชุมชนที่เก่าแก่มากแล้ว และได้เริ่มเป็นชุมชนอย่างเป็นทางการในช่วงปรับปรุงการปกครองส่วนท้องถิ่นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ชื่อบางปลานี้เป็นชื่อที่ตั้งขึ้นใหม่ เดิมนั้นในแถบนี้เรียกกันว่า “บางลาว” เนื่องจากคนที่มาตั้งรกรากในพื้นที่นั้นเป็นคนลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทร์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑

ในช่วงรัชกาลที่ ๑ โปรดให้เลือกสรรกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มาตั้งถิ่นฐานในพระราชอาณาจักรนั้น จากการที่อาจารย์สุบินได้เล่าว่า ในช่วงนั้นมีพวกมอญอยู่กับพวกลาวอพยพเข้ามา รัชกาลที่ ๑ โปรดพวกมอญมากกว่าพวกลาว จึงให้พวกมอญอยู่ใกล้พระนคร คือแถบพระประแดงในปัจจุบัน แต่พวกลาวให้อยู่ไกลออกไปอีก คือเขตบางพลีในปัจจุบันนี้ และเกาะกลุ่มกันเป็นหลักแหล่งจนถูกขนานนามว่า “บางลาว”

ชาวบางลานั้นได้ตั้งชุมชนในเขตนี้ ก็เนื่องจากสาเหตุของทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มีป่าแสม ป่าโกงกาง สามารถตัดทำฟืน ทำถ่านขาย เลี้ยงครอบครัวได้ดี และจากสภาพพื้นดินแถบจังหวัดสมุทรปราการ ที่เคยเป็นท้องทะเลและดินเลนชั้นมานั้น ทำให้สภาพของพื้นดินเป็นที่

* พลวิฒ ประพัฒน์ทอง. (๒๕๔๐). “รายงานการสำรวจวัฒนธรรมชุมชนบางปลา”. ในวารสาร มจร. วิชาการ, หน้า ๕-๑๑.

กลุ่มน้ำท่วมอยู่ตลอดเวลา แต่บริเวณตรงที่เราเรียกกันว่าเกาะบางลาวนี้ตั้งนิยฐานว่าสูงกว่าที่ระดับน้ำ จะท่วมถึงในหน้าน้ำแต่ละปี และต่อมาได้มีการสร้างถนนสุขุมวิทขึ้น จึงเปรียบเสมือนเป็นเขื่อนกันน้ำ ทะเล ทำให้สภาพแวดล้อมนั้นเปลี่ยนไปจากพื้นที่ที่เป็นน้ำกร่อย น้ำก็ท่วมเป็นประจำทุกปี กลายเป็นพื้นที่ที่สามารถเพาะปลูกได้และน้ำก็ไม่เป็นน้ำกร่อย ชาวบางลาวช่วยกันสร้างวัดขึ้นปัจจุบันชื่อว่า วัดราชนิมิต (วัดบางปลา) แต่เดิมเรียกชื่อวัดบางลาวด้วย ก็เนื่องจากสาเหตุว่าเจ้าอาวาสองค์แรก นั้นแต่เดิมเรียกกันว่าหลวงศาลาว

เมื่อมีการปรับปรุงการปกครองท้องถิ่นสมัยรัชกาลที่ ๕ นั้น กำนันตำบลบางปลา คนแรกชื่อว่า “ขุนสมานพิระ” ซึ่งเป็นคุณตาของอาจารย์สุบิน ต่อมาบางลาวเปลี่ยนชื่อเป็นบางปลาที่เนื่องจากสาเหตุที่มีการประกวดแข่งที่อำเภอบางพลี สมัยนายอำเภอ เชื้อม (นายอำเภอคนนี้มีแซ่คนเดียว) ชาวบางปลาแข่งปลาหมอและแกงปลาอื่น ๆ ไปประกวดรสชาติอร่อยมาก (แต่ในการให้สัมภาษณ์ไม่ได้บอกว่าได้รางวัล) จึงได้มีการเปลี่ยนชื่อจากบางลาว เป็น “บางปลา” ก็เนื่องจากสาเหตุนี้เอง

ความโดดเด่นของชุมชนบางปลานั้น เป็นชุมชนที่มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นทางวัฒนธรรม อาจารย์สุบินได้เปรียบเทียบกับชุมชนนี้ว่า เหมือนกับชุมชนละคร คนตรี ที่นางเลิ้งที่เรียกกันติดปากว่า “สนามควาย” เพราะชุมชนบางปลานั้นมีการประชันแข่งขันกันในเรื่องคนตรี ละคร และมีชุมชนคณะตีกี ละครมากกว่า ๑๐ คณะ ชุมชนคณะปี่พาทย์ไทย-มอญ มากกว่า ๑๐ คณะ นั้นเอง

คลองบางปลาในปัจจุบันนี้เป็นคลองที่ขุดขึ้นใหม่เมื่อ ๖๕ ปี มาแล้วเดิมคลองบางปลานี้เป็นคลองที่คดเคี้ยวมาก จึงได้ขุดคลองขึ้นใหม่ให้ตรงและออกไปสู่ทะเลได้ง่าย ทำให้คลองบางปลาเดิมเล็กและหมดความสำคัญไป และเปลี่ยนชื่อเป็นคลองถัดจากปลาแทน ในแถบชุมชนบางปลานี้โดยสภาพแวดล้อมที่มีคลองคดเคี้ยวและมากมายหลายสาย และเชื่อมต่อกันหมดนี้ นอกจากจะเป็นผลดีต่อการคมนาคมติดต่อซึ่งกันและกัน ทำมาหากินจากทรัพยากรนั้นยังผลทำให้ชุมชนแถบนี้รวมถึงอำเภอบางพลี บางบ่อด้วย เป็นแหล่งชุมชน “เรือ” (ผู้ร่ำ) เป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นช่องทางที่ลัดมีทางหนี่ที่ไปได้หลายทาง

ตระกูลที่มาตั้งรกรากแต่เดิมนั้นมีดังต่อไปนี้

๑. ตระกูลรินเรือง	๒. ตระกูลสงฆ์สุวรรณ
๓. ตระกูลเทศมี	๔. ตระกูลพูนชู
๕. ตระกูลพิศทอง	๖. ตระกูลเพชรรัตน์
๗. ตระกูลมีกลิ่นหอม	๘. ตระกูลเนตรจันทร์
๘. ตระกูลทองน้อย	๑๐. ตระกูลพิศทอง

๑๑. ละครกุลคำทองสุข

๑๒. ละครกุลมามือง

๑๓. ละครกุลบัวแย้ม

ละครชาตรี ชุมชนบางปลา

ชุมชนบางปลาเป็นชุมชนเก่าแก่ และมีวัฒนธรรมที่เหนียวแน่น มีการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่น คือ “ละครชาตรี” ได้รื้อฟื้นมาเป็นระยะเวลากว่า ๔ ชั่วโมงมาแล้ว และมีชื่อเสียงเป็นที่เลื่องลือไปทั่วแถบภาคตะวันออก และในชุมชนนี้มีการสืบทอดการเล่นละครชาตรีหลายคณะ และปัจจุบันมีอยู่ประมาณ ๑๐ คณะ ที่สามารถเล่นละครชาตรี แบบดั้งเดิมได้

ละครชาตรี เป็นละครพื้นบ้านของไทยที่เก่าแก่ ตั้งแต่สมัยอยุธยา ละครชาตรีมีชื่อเรียก ๒ ชื่อ คือ ภาษาใต้เรียกว่า “โนห์รา” สำหรับคนภาคกลางเรียกว่า “ชาตรี” บางท่านเรียกรวมกันว่า “ละครโนห์ราชาตรี”

ในระยะแรกทั้ง โนห์รา และชาตรี ก็คือ ละครแบบเดียวกัน แต่ต่อมาเมื่อได้เล่นแพร่หลายในท้องถิ่น ซึ่งมีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ทำให้อิทธิพลของวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น มีบทบาททำให้การแสดงทั้ง ๒ ชื่อนี้แตกต่างกันไป แต่ก็ยังคงมีแบบแผนส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน และเชื่อกันว่า ละครโนห์ราและละครชาตรี คือต้นแบบของละครร่วมสมัยอื่น ๆ ของไทย

ลักษณะแบบแผนการแสดงละครชาตรี

ผู้แสดง

แต่เดิมผู้แสดงเป็นชายล้วน^๒ มีเพียง ๓ คน ได้แก่ นายโรง ซึ่งแสดงเป็นตัวละคร อีก ๒ คน คือตัวนางและตัวจ้อวุด ซึ่งแสดงตลกและเป็นตัวเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ตามเนื้อเรื่อง เช่น ฉายี พราน ลักส์ ฯลฯ แต่เดิมนิยมแสดงกันเพียงไม่กี่เรื่อง เช่น เรื่องมโนห์รา ตัวนายโรงจะแสดงเป็นพระสุธน ตัวนางเป็นนางมโนห์รา และตัวจ้อวุดเป็นพรานบุญ อีกเรื่องหนึ่ง คือ เรื่องพระรถเสน ตัวนายโรงจะแสดงเป็นพระรถเสน ตัวนางเป็นนางเมรี และตัวจ้อวุดเป็นม้าของพระรถเสน เป็นต้น ในสมัยหลังละครชาตรีเพิ่มผู้แสดงให้มากขึ้น และให้ผู้หญิงแสดงประสมโรงด้วย

^๒ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี.(๒๕๔๐). เอกสารฟื้นฟูละครชาตรี ตำบลบางปลา.(แผ่นพับ) หน้า ๔-๘

การแต่งกาย

การแสดงละครในยุคแรกเริ่มเมื่อใช้ผู้ชายแสดงแต่งอย่างคนธรรมดาสามัญ เพียงแค่แต่งให้รัดกุมเพื่อให้ท่าบทยทาบได้สะดวก ไม่สวมเสื้อ หากเป็นตัวนางก็ให้ใช้ผ้าแถบห่มเป็นสไบ ตัวเป็นคเตล็ดก็แต่งประดับง่าย ๆ พอให้ความหมายรู้ว่าเป็นตัวละคร เช่น ใส่หมวกหรือเขียนหน้าเป็นยักษ์ ใช้ผ้าโพกหัวบ้าง เป็นต้น ต่อมาก็มีการคิดประดิษฐ์เครื่องแต่งกายขึ้นสำหรับตัวนายโรง เรียกว่า “ตัวขึ้นเครื่อง” กล่าวคือมุ่งสนับสนุนเพลลาเชิงกรอมถึงข้อเท้า มุ่งผ้าโจงกระเบนทับคาดเขี้ยวระบาศ มีห้อยหน้า ห้อยข้างสวมสังวาลย์ ทับทรวงและกรองศอกทับบนตัวเปล่า สีระชะสวมเทริดในปัจจุบันการแต่งกายของละครชาตรีภาคกลางมีการปรับปรุงเหมือนอย่างละครนอกยุคหลัง

ดนตรีประกอบการแสดง

ใช้วงปี่พาทย์ชาตรี ซึ่งประกอบด้วยปี่ทับ (หรือใช้โทน) กลองชาตรี (กรองขนาดเล็ก) ๑ คู่ ฉิ่งคู่และฉิ่ง บางแห่งมีกลองแขกด้วย หรือบางแห่งก็คั้งฆ้องคู่ออกมาใช้มี้าล่อแทน วงดนตรีจะให้บรรเลงประกอบบทร้องและบรรเลงสลับกับบทร้องบทเจรจาของตัวละคร

สถานที่แสดง

แสดงในสถานที่ใดก็ได้ ไม่ต้องมีฉาก มีเพียงตั้งอยู่ตรงกลาง ๑ ตัว สำหรับตัวละครนั่งแสดงบทคนดูดูได้รอบด้าน ถ้าจะมีการแสดงเป็นโรงชั่วคราวก็มักสร้างเป็นโรงทรงสี่เหลี่ยมโล่ง ๆ มีแค่หลังคาไม่มีฝาผนัง ตรงกลางมักมีเสาอีก ๑ ต้น ถือเป็นเสาหลัก ค่อมมาใช้เสานี้เป็นที่ผูกของคลิ (คือที่เก็บอาวุธ) ของนักแสดงเพื่อความสะดวกในการหยิบอาวุธมาใช้

วิธีการแสดง

เริ่มต้นด้วยการทำพิธีบูชาครูมีสิ่งของที่บูชา เช่น รูป เทียน หมากพลู เงิน เป็นต้น เมื่อเสร็จพิธีไหว้ครูแล้วปี่พาทย์ก็จะบรรเลงเพลงโหมโรง หลังจากนั้นตัวละครจะออกมาร้องประกาศหน้าบท คือร้องเชิญครูเพื่อความเป็นสิริมงคลอีกครั้งหนึ่ง แล้วตัวนายโรงซึ่งแต่งขึ้นเครื่องจะออกมาว่าจัดหน้าบทมีการว่าคาถาอาคม พร้อมกันไปด้วย เมื่อรำซัดจบแล้วจึงเริ่มจับเรื่อง

เนื่องจากผู้แสดงมีจำนวนน้อย ดังนั้นคนหนึ่งอาจแสดงบทเป็นตัวละครหลายตัวได้ แล้วแต่งแสดงคอนใด โดยเปลี่ยนบทบาทไปตามท้องเรื่อง ผู้แสดงนอกจากว่าท่าบทยทาบแล้ว ยังต้องร้องบทและเจรจาอีกด้วย ในขณะที่ผู้แสดงว่ารำและร้องบทเองในฐานะคนเสี่ยงอยู่นั้นผู้แสดงคนอื่นที่ยังไม่ถึงบทของตัวเองจะทำหน้าที่เป็นลูกคู่ร้องรับให้พร้อม ๆ กับนักดนตรี แต่เดิมการร้องเป็นการค้นกลอนสดแต่ต่อมาบางคณะแต่งบทเตรียมไว้ สำหรับผู้แสดงล่วงหน้าแล้ว

การดำเนินเรื่องนั้นบางคนเป็นไปอย่างช้า ๆ บางคนก็รวบรัดเพื่อให้เหมาะกับการที่มีตัวละครน้อยตัวและมุ่งเอาความสนุกสนานขบขันของคนดูเป็นสำคัญ หลังจากการแสดงจบตัวละครจะออกมารำซัดอีกครั้งหนึ่ง พร้อมกับว่าคาถาอาคมเป็นการถอนอาถรรพ์ เรียกว่าคลายยันต์

ในราวปลายสมัยรัชกาลที่ ๖ มีผู้คิดผสมแบบแผนการแสดงละครชาตรีและละครนอกเข้าด้วยกัน เรียกว่า ละครชาตรีเข้าเครื่อง หรือละครชาตรีเครื่องใหญ่ กล่าวคือมีโรงสำหรับแสดงกันฉากอย่างละครนอก แต่งตัวอย่างละครนอก ใช้นางเป่าพาทย์อย่างละครนอกและละครชาตรีปนกัน (คือมีทับและกลองชาตรีแทรกเข้าไปในวงเป่าพาทย์ธรรมดา) การแสดงเริ่มต้นด้วยการไหว้ครูและรำซัดอย่างละครชาตรี ดำเนินการแสดงโดยใช้แบบแผนของละครชาตรีและละครนอกปนกัน เช่นการร้องรำสำหรับดำเนินเรื่องก็มีทั้งทำนองรำชาตรีและรำนอก ละครชาตรีในกรุงเทพฯ แสดงในลักษณะดังกล่าวมาจนทุกวันนี้

วัฒนธรรมด้านอาหาร

ชุมชนบางปلامีวัฒนธรรมด้านอาหารน่าสนใจเนื่องจากกรรมวิธีของแม่ครัวของชุมชนบางปลา สิ่งทีโดดเด่นของชุมชนนี้ก็คือ “ขนมกง” ซึ่งเป็นขนมท้องถิ่นทั่วไปของเมืองไทย แต่ที่บางปลาเป็นที่เชิดสรรรสชาตินั้นอร่อยเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

ผู้ให้ข้อมูลด้านอาหารคือ นางคำนึ่ง จันทร์ดี อายุ ๖๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๗/๑ หมู่ ๕ นางคำนึ่งให้ข้อมูลว่าตนเองนั้นขายขนมเป็นอาชีพหลัก โดยมีสามีเป็นคนช่วย ขนมนี้เป็นจำพวกแป้งเป็นส่วนใหญ่ เช่น ขนมกง ขนมไล่ไล่ ขนมสายบัว ฯลฯ โดยนางคำนึ่งเรียนการทำขนมจากมารดาชื่อนายเนี้ย และนางเนี้ยนี้ได้เรียนการทำขนมจากน้าสาวอีกที เพราะนางเนี้ยนี้กำพร้าอยู่กับน้า และได้ใช้ชื่อยี่ห้อขนมในปัจจุบันว่า “ขนมแม่เนี้ย”^๒

ขนมกงของนางคำนึ่งมีลักษณะพิเศษตรงที่ข้างนอกกรอบ และเนื้อนุ่ม นางคำนึ่งจะทำขนมกงที่มีขนาดใหญ่เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๕ นิ้ว ซึ่งจะใหญ่กว่าขนมกงเจ้าอื่น ๆ และทั้งค้ำคืนไว้ได้หลายวัน รสชาติขนมกงหอมหวานติดอกติดใจของผู้ที่รู้จักและขณะนี้ยังไม่มีใครทำได้ดีเท่า นางคำนึ่งจะทำขนมกงในช่วงออกพรรษาจนถึงประเพณีรับบัวเท่านั้น ในช่วงนี้นางคำนึ่งจะทำขนมกงได้ทั้งสิ้น

* สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี.(๒๕๔๐). เอกสารพื้นฟูละครชาตรี ตำบลบางปลา.(แผ่นพับ) หน้า ๕.

^๒ พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง, (๒๕๔๐), “รายงานการสำรวจวัฒนธรรมชุมชนบางปลา”, ในวารสาร มจร. วิชาการ, หน้า ๑๓.

ประมาณ หนึ่งแสนก (กณะ ๖ บาท) เนื่องจากขนมกนี้จะต้องใช้แรงและเวลามากใครทำก็ไม่ถูกใจ
 เลขจ้างคนอื่นทอด ก็มักจะแตกเป็นส่วนใหญ่ และขนมกของนางค่านึงจะต้องใส่ส่วนผสมที่เสาะหา
 มาโดยเฉพาะแห่ง เช่น น้ำตาลจะต้องซื้อน้ำตาลจากแม่กลองเท่านั้น เป็นต้น แต่ขณะนี้ไม่มีผู้สืบทอด
 ทำขนมกจากนางค่านึง โดยเฉพาะถูก ๆ หันไปทำงานอย่างอื่นหมด

ขนมก*

วิธีทำขนมก

๑. นำตัวเซียวไม้เป็นซี่ ชักเอาเปลือกออกผสมน้ำ แล้วร่อนให้เป็นฝุ่น
 ๒. คั่วแป้งข้าวเจ้าให้เหลือง
 ๓. เคี้ยวน้ำตาลปึกให้เหนียว เอามาแป้งกับตัวผสมแล้วนำตาลคนให้เข้ากันจนว
 ไลเหนียวติดกัน
 ๔. ปั้นแป้งที่ได้ให้เป็น "ก"
 ๕. นำแป้งข้าวเหนียว ๒ แคลค นวดกับกะทิ แล้วละลายน้ำนำขนมก
 ชุบแล้วทอดไฟกลาง ๆ
- นอกจากนี้นางค่านึงยัง ได้นอกว่ามีอาหารที่ขึ้นชื่อของชุมชนนี้อีก คือ แกงคั่วปลาหมอ

และได้ให้ข้อมูลดังนี้

แกงคั่วปลาหมอ

แกงคั่วกับดูดีเป็นคำเรียกเดียวกัน ส่วนผสมของพริกแกงมี กะปิ เกลือ น้ำตาล ข่า
 ตะไคร้ มะกรูด พริกแห้ง (ถ้าต้องการเผ็ดมากให้ใส่พริกขี้หนู) กะทิ โหระพา พริกอ่อน *

วิธีทำ

นำพริกแกงคั่วในกะทะให้หอมและแตกมันแล้วนำปลาไปใส่ที่ละน้อย ๆ จึงค่อยด้วย
 กะทิที่เหลือใส่ตามลงไป ประุงรสให้ถูกใจอีกที

* พลวิฒ ประพัฒน์ทอง. (๒๕๔๐). "รายงานสำรวจวัฒนธรรมชุมชนบางปลา" ในวารสาร มจร.
 วิชาการ. หน้า ๑๔.

* คู่มือภาพหมายเลข ๓๘ หน้า ๑๗๓

พลาสติกเค็ม

พลาสติกเป็นอาหารพื้นบ้านของชาวอำเภอบางพลี บริเวณอำเภอบางพลีเป็นน้ำจืด มีค่าคลอโรฟิลสูง จึงนิยมจับสัตว์น้ำมาปรุงเป็นอาหาร และจำหน่าย โดยเฉพาะการทำพลาสติก ซึ่งเรามักจะได้ยินว่าพลาสติกที่อร่อยที่สุดจะต้องเป็นพลาสติกอำเภอบางบ่อ แต่ปัจจุบันชาวอำเภอบางบ่อมิได้เป็นผู้ผลิตพลาสติกแล้ว แต่ตั้งมาจากอำเภอบางพลีซึ่งเป็นแหล่งที่ทำพลาสติกกันมานานมาขายที่อำเภอบางบ่อ คนทั่วไปที่ไม่ทราบก็เข้าใจว่าเป็นพลาสติกอำเภอบางบ่อ เพราะมีรสอร่อยมาก แต่แท้จริงแล้วเป็นพลาสติกอำเภอบางพลีนั่นเอง

ผู้ให้ข้อมูล

นางศรินทรพัช ใจงาม บ้านเลขที่ ๔๖ / ๑ หมู่ ๓ ตำบลบางโจดง อำเภอบางพลี

จังหวัดสมุทรปราการ

ส่วนผสม

พลาสติกขนาดใหญ่ (๕-๗ คิว/ ก.ก.)	๑๐๐	ก.ก.
เกลือแกง	๖	ก.ก.
เกลือไอโอดีน	๒	ก.ก.

วิธีทำ

๑. นำพลาสติกมาล้างน้ำให้สะอาดจนหมดเมือก
๒. ขอดเกลือ คัดหัว ควักไส้ออก
๓. พัดเกลือ เกล้าให้เข้ากัน หมักเกลือไว้หนึ่งชั่วโมง ถ้าปลาตัวเล็ก ๑/๒ ชม.
๔. นำไปแช่เย็นในถังน้ำแข็ง โดยใช้น้ำแข็งรองพื้นสลับกับปลาเป็นชั้นๆ ทิ้งไว้ ๑ คืน
๕. นำมาล้างตากแดดเดียว

หมายเหตุ

สมัยโบราณจะ หมักปลาในโอ่ง ทิ้งไว้หนึ่งคืนและตากแดด ๒-๓ แดด เพื่อเก็บไว้นาน ๆ (บางพลีจะทำปลา ๒ แบบ แบบแดดเดียว และแบบพลาสติกแห้ง) ปลาในช่วงเดือน ธ.ค.-ม.ค. จะมันอร่อย สนนราคาขายดีโลกรับละร้อกว่าบาทถึงสองร้อยบาท

๑ ชูศรี สัตยานนท์. (๒๕๔๐). พลาสติกเค็ม. (เอกสาร). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ข้าวห่อใบบัว*

สมัยโบราณชาวอำเภอบางพลีมักนิยมนำข้าวมาห่อด้วยใบบัวเป็นเสบียงสำหรับเดิน
ทางไปไหนมาไหน เพราะใบบัวมีใบกว้างสามารถใส่ข้าวปลาอาหารได้เยอะ และเป็นพืชที่หาง่ายมีทั่วไป
อาหารที่ใส่เป็นอาหารอะไรก็ได้ ซึ่งมักจะเป็นข้าวสวยกับน้ำพริกผัก หรือปลาต่าง ๆ ใส่ใบบัวและ
มัดด้วยเชือกกล้วย ปัจจุบันมีภาชนะหลายอย่างให้เลือกใช้ เช่น ถุงพลาสติก ก่องพลาสติก อลูมิเนียม
ปิ่นโต ทำให้ความสะดวกสบายมากขึ้น ข้าวห่อด้วยใบบัวจึงสูญหายไป แต่ปัจจุบันชาวอำเภอบางพลี
จึงคิดฟื้นฟูการห่อข้าวด้วยใบบัวขึ้น โดยคิดสูตรข้าวใบบัวขึ้นใหม่ แทนที่จะเป็นอาหารอะไรก็ได้แบบ
สมัยก่อน ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นการสร้างเอกลักษณ์ด้านอาหารประจำอำเภอบางพลีด้วย^๑

ผู้ให้ข้อมูล

นางสาวชุศรี สัตยานนท์ อายุ ๕๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๕/๑ หมู่ ๕ ตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี

จังหวัดสมุทรปราการ

เครื่องปรุง

๑. น้ำพริกมะขามสด
๒. ข้าวสวย
๓. ปลาकुพง
๔. ไข่เค็ม
๕. ผักต่าง ๆ :- หม้อไม้ ผักตบชวา ถั่วฝักยาว ขมิ้นขาว แดงกวา เป็นต้น
๖. น้ำมัน น้ำปลา น้ำตาล กระเทียม
๗. ใบเตย ใบบัว

วิธีทำ

๑. เตรียมตักผักต่าง ๆ ออกวันขมิ้นขาว แดงกวา หั่นเป็นคำ ๆ ตามต้องการ
๒. นำพริกลงกะทะผัดให้หอม ผสมหมูสับ ปรุงรสตามชอบ นำข้าวสวย
ใบเตยลงผัดในกะทะ ปรุงรสอีกครั้ง
๓. เวลารับประทานห่อด้วยใบบัว ตกแต่งด้วยปลาकुพง ไข่เค็ม ผักต่าง ๆ

คุณค่าทางโภชนาการ

ให้สารอาหาร โปรตีน วิตามินซี วิตามินเอ คาร์โบไฮเดรต เป็นต้น

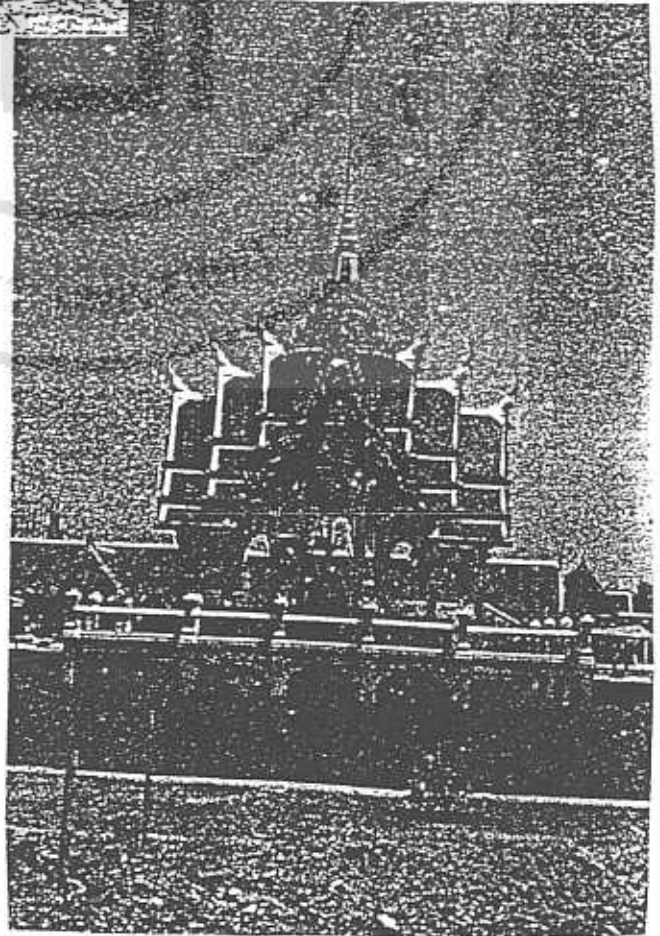
* ชุศรี สัตยานนท์. (๒๕๔๐). ข้าวห่อใบบัว. (เอกสาร). ไม่ปรากฏเลขหน้า.

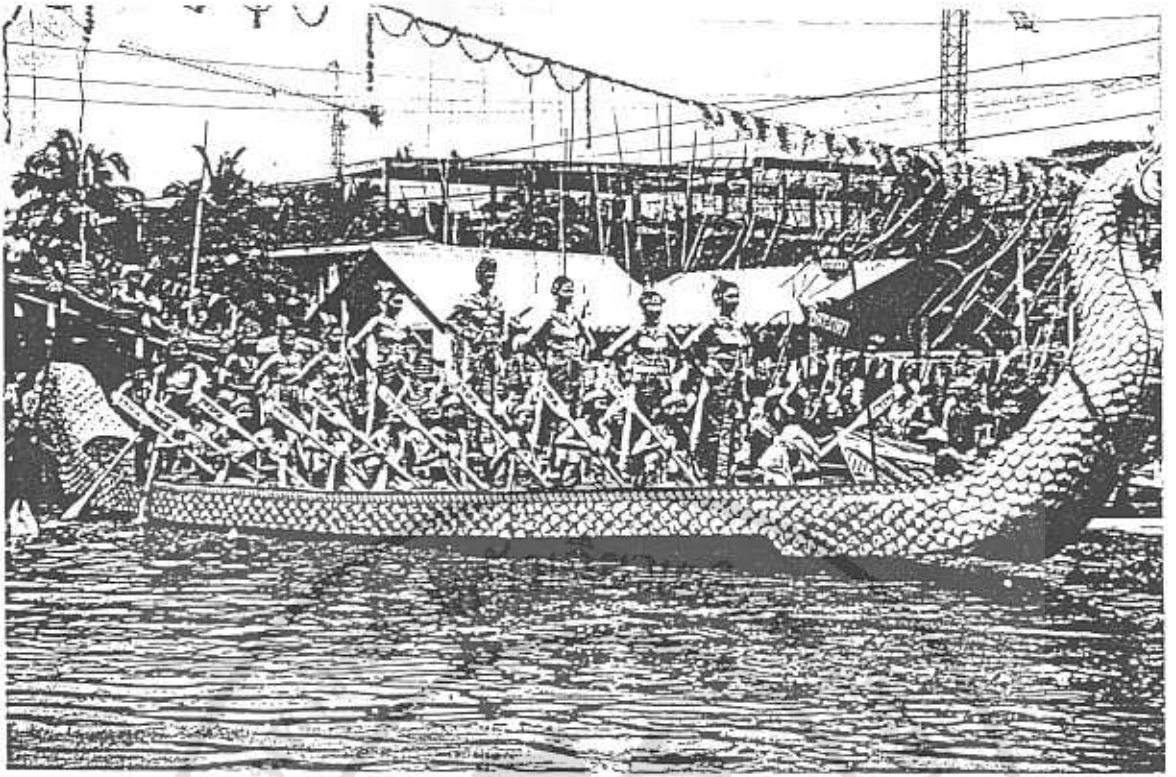
• คู่มือในภาพหมายเลข ๑๕ หน้า ๑๗๑

ภาพที่ ๓๖ : รูปปั้นพระกำลังบิณฑบาตร
บริเวณหน้าวัดบางพลีใหญ่กลาง

ภาพที่ ๓๗ : ศาลากลางน้ำ
รูปทรงสวยงามหน้าวัดบางพลีใหญ่กลาง

ภาพที่ ๓๘ : ขบวนแห่เรือในงานประเพณีรับบัว อำเภอบางพลี

ภาพที่ ๓๙ : ข้าวห่อใบบัว ขนมสาขบัว และขนมกง อำเภอบางพลี